

RYSZARD BANAJSKI

OLIMPIADA FILOZOFICZNA POD PATRONATEM PTF

W roku szkolnym 1990/91 odbyła się już trzecia edycja Olimpiady Filozoficznej. Różniła się ona wyraźnie — organizacyjnie i programowo — od dwu poprzednich. Przede wszystkim zmienił się patron Olimpiady. Dotychczasowi organizatorzy, tj. Towarzystwo Krzewienia Kultury Świeckiej i Związek Harcerstwa Polskiego, uznali, że ich patronat nie służy dobrze Olimpiadzie i w piśmie do Ministra Edukacji Narodowej wyrazili gotowość powierzenia organizacji tej imprezy instytucjom bliższym nauce i filozofii. Była to słuszna decyzja, gdyż w nowych warunkach społecznych Olimpiada Filozoficzna musiała się także dopracować swej “normalności”, czyli pozbyć się obciążenia koneksjami ideologiczno-światopoglądowymi, jakie implikował nieuchronnie dotychczasowy patronat.

Wiosną 1990 roku Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Filozoficznego podjął uchwałę o przejęciu patronatu nad Olimpiadą, a jesienią tegoż roku, po konsultacjach ze swoimi oddziałami terenowymi, zaproponował minister dr Annie Radziwiłł nowy skład Komitetu Głównego. W składzie Komitetu znaleźli się przedstawiciele PTF i wszystkich większych środowisk filozoficznych. Są w nim filozofowie z Akademii Teologii Katolickiej, Chiześcijańskiej Akademii Teologicznej, Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Uniwersytetu Adama Mickiewicza, Uniwersytetu Jagiellońskiego, Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Uniwersytetu Warszawskiego i Uniwersytetu Wrocławskiego. Swoich reprezentantów w Komitecie mają szkolni opiekunowie olimpijczyków i dotychczasowi laureaci Olimpiady. Komitet Główny liczy obecnie 27 osób. Na inauguracyjnym zebraniu Komitetu funkcję przewodniczącego powierzono prof. dr. hab. Władysławowi Krajewskiemu, wiceprzewodniczącymi zostali wybrani doc. dr. hab. Barbara Markiewicz i prof. dr. hab. Władysław Stróżewski. Prof. dr. Jan Legowicz, przewodniczący poprzedniego Komitetu, otrzymał godność honorowego przewodniczącego. Obowiązki kierownika biura KG OF powierzono dr. Ryszardowi Banajskiemu, a sekretarzem naukowym został mgr Krzysztof Rak Komitetów okręgowych (wojewódzkich) zostały powołane bezpośrednio przez oddziały terenowe PTF. Towarzystwo ma swoje ognia organizacyjne tylko w 11 miastach, a zatem część komitetów była tworzona przy pomocy kuratorów i zakładów filozofii istniejących przy uczelniach pedagogicznych i politechnicznych. W ten sposób, jeszcze przed ukonstytuowaniem się Komitetu Głównego, powstało 19 komitetów terenowych (okręgowych i wojewódzkich). Z dużych komitetów okręgowych wyodrębniają się nadal

nowe, samodzielne komitety wojewódzkie. Mniejsze struktury organizacyjne są bowiem bardziej operatywne (bliższe, bezpośrednie kontakty z nauczycielami i szkołami, Większa pomoc ze strony kuratorów i wojewódzkich ośrodków metodycznych, szersza możliwość wykorzystania dyżurów pracowników zakładów i katedr filozofii do spotkań konsultacyjnych z olimpijczykami itp.). W chwili obecnej w działania komitetów Olimpiady jest zaangażowanych ponad 200 filozofów z niemal wszystkich uczelnianych instytutów (katedr, zakładów) filozofii i z administracji oświatowej. Dzięki patronatowi PTF Olimpiada znalazła się całkowicie w gestii samych filozofów i skupiających ich struktur organizacyjnych. Ta nowa jakość organizacyjna zaowocuje z pewnością w kolejnych edycjach Olimpiady. W tegorocznej Olimpiadzie zmiany organizacyjne i programowe spowodowały jednak opóźniony start całej imprezy, co zaważyło na spadku udziału młodzieży w pierwszym etapie zawodów.

Eliminacje trwały do 15 stycznia i wzięło w nich udział 824 uczniów z 251 szkół. Przeważali uczniowie liceów ogólnokształcących, ale co trzeci uczestnik OF rekrutował się ze średniej szkoły zawodowej. Znaczny był udział uczniów pierwszych i drugich klas liceów społecznych. W przygotowaniu uczniów na tym etapie eliminacji zaangażowało się 251 nauczycieli (większość z nich to poloniści i historycy). Najlicniejszy start młodzieży do Olimpiady odnotowano w okręgach: jeleniogórskim, warszawskim, krakowskim i poznańskim.

Uczestnicy eliminacji I stopnia mieli do wyboru jeden z dziesięciu tematów zaproponowanych przez Komitet Główny. Były wśród nich tematy nawiązujące do programu języka polskiego (*Racjonalizm i humanizm Odrodzenia, Filozofia Oświecenia – jej ocena z dzisiejszego punktu widzenia, Jaki jest filozoficzny sens wypowiedzi Adama Mickiewicza: "Cucie i wiara silniej do mnie mówią niż mędrca szkiełko i oko"?* i *Współczesne kierunki filozoficzne i ich odbicie w literaturze /na przykładzie dowolnie wybranego kierunku lub kierunków/*), inne dawały możliwości skoncentrowania się na dowolnie wybranym nurcie (kierunku) lub dziele filozoficznym. Dużym powodzeniem cieszył się temat: *Filozoficzne implikacje ochrony środowiska*. Wielu uczniów podjęło się opracowania tematu: *Filozoficzna treść pojęcia solidarności (implikacje teoretyczne i program praktyczny)*. Te dwa ostatnie tematy zostały objęte dodatkowym konkursem, o czym zresztą młodzież nie była poinformowana. Dopiero bowiem po zakończeniu eliminacji szkolnych znaleźli się fundatorzy nagród specjalnych: Ministerstwo Ochrony Środowiska Naturalnego i Krajowa Sekcja Nauki NSZZ "Solidarność". Powołane ad hoc jury wyróżniło trzema równorzędnymi nagrodami Ministerstwa Ochrony Środowiska Wojciecha Motylewskiego z Olsztyna, Magdalenę Orzechowską z Gdańska-Oliwy i Ewę Wierzbicką z Olkusza. Dwie równorzędne nagrody KSN NSZZ "Solidarność" otrzymały: Violetta Narkowicz z Rzepina i Blanka S z t a b a z Rawy Mazowieckiej. Takie pozaregulaminowe konkursy niewątpliwie uatrakcyjniają etap eliminacji szkolnych.

Do eliminacji okręgowych (wojewódzkich) dopuszczono autorów prac ocenionych na 16 i więcej punktów w skali dwudziestopunktowej. Okręgowe eliminacje pisemne odbyły się jednocześnie w całym kraju w dniu 16 lutego br. Uczniowie mieli do wyboru 10 tematów, przygotowanych przez Komitet Główny i ogłoszonych w momencie rozpoczęcia zawodów pisemnych. Najczęściej wybierano tematy z etyki i antropologii filozoficznej. Do okręgowych eliminacji ustnych dopuszczono 213 uczniów.

W tegorocznej Olimpiadzie egzaminy ustne na szczeblu okręgowym i centralnym nie stwarzały trudności. Zawody ustne polegały na pogłębionym opracowaniu dowolnie wybranych 4 tematów z listy 30 tematów wymienionych w programie. Jury wybierało z kolei do odpowiedzi i oceny 2 tematy spośród 4 wskazanych przez uczestnika eliminacji. Gdyby program Olimpiady ograniczał się do owych 4 tematów, to mogłoby się zdarzyć, że nawet laureaci mogliby mieć rażące luki w znajomości elementarza filozoficznego. Nie należy jednak zapominać o zróżnicowanej, z reguły przekrojowej tematyce prac pisemnych wszystkich trzech etapów eliminacji. Owe prace wyraźnie dowodzą, że młodzież starała się przyswoić więcej zagadnień niż wymagał regulamin eliminacji ustnych. Te ułatwienia regulaminowe wynikały głównie stąd, że III Olimpiada wystartowała z dużym opóźnieniem, a programy I i II Olimpiady były krytykowane zarówno przez uczniów, jak i nauczycieli szkolnych i akademickich za nadmierne przeciążenie szczegółowymi zagadnieniami z historii filozofii i tzw. filozofii systematycznej.

Do zawodów centralnych dopuszczono 84 finalistów okręgowych (wojewódzkich). Eliminacje centralne odbyły się w Warszawie, pierwszy raz w salach Uniwersytetu Warszawskiego, w dniach 22-23 kwietnia br. W skład jury, powołanego spośród członków Komitetu Głównego wchodziło: prof. dr hab. Władysław Krajewski (przewodniczący jury i jednocześnie przewodniczący podkomisji), doc. dr hab. Barbara Markiewicz (wiceprzewodnicząca jury i przewodnicząca podkomisji), prof. dr hab. Andrzej Siemianowski (przewodniczący podkomisji), prof. dr Jan Legowicz, prof. dr hab. Zbigniew Drozdowicz, doc. dr hab. Andrzej Miś, doc. dr hab. Elżbieta Pietruska-Madej, dr Barbara Smoczyńska, dr Bożena Sztumska, doc. dr hab. Włodzimierz Tyburski, dr Ryszard Banajski (sekretarz jury) i mgr Krzysztof Rak (zastępca sekretarza jury). Ponadto w ocenianiu prac pisemnych uczestniczyli: dr Józef Dębowski, dr Leszek Gawor, dr Grzegorz Szulczewski, dr Bogusław Szubert, dr Jadwiga Tokacz i dr Janusz Wojczakowski. Warto zaznaczyć, że zakodowane prace były oceniane przez 2 recenzentów, a w przypadkach spornych włączał się trzeci oceniający.

Uczestnicy centralnych eliminacji pisemnych mieli do wyboru jeden z ośmiu tematów sformułowanych przez jury na chwilę przed rozpoczęciem zawodów. Chociaż ten sposób ustalenia listy tematów jest organizacyjnie kłopotliwy, to jednak gwarantuje ich całkowitą tajemność. Najwięcej uczniów (niemal co czwarty) wybrało temat: *Różne obrazy świata w filozofii starożytnej*. Tematy z historii starożytności cieszą się zawsze największą popularnością, ale z reguły te prace nie uzyskują najwyższych ocen. Duże zainteresowanie wzbudziły tematy: *Natura a kultura* (14 prac) i *Filozofowie nie zapominają, że człowiek ma ciało* (15 prac, w tym praca zwycięzcy Olimpiady). 10 finalistów wybrało temat: *Poznanie potoczne a poznanie naukowe*. Te trzy ostatnie tematy potwierdziły w sposób szczególnie wyraźny, że mimo obniżonego zakresu wymagań w eliminacjach ustnych, uczniowie orientowali się dobrze w węzłowych zagadnieniach historii filozofii. Rzadziej wybierano takie tematy, jak: *Współczesne orientacje w filozofii chrześcijańskiej*, *Epistemologia a metodologia nauk* i *Wizje człowieka w filozofii Wschodu*, chociaż z tej problematyki było kilka prac bardzo oryginalnych, obfitujących w samodzielne przemyślenia. Zaledwie 2 osoby podjęto temat *Idea czynu w polskiej filozofii*.

Aż 34 prac uzyskało oceny powyżej 16 punktów, w tym 2 prace oceniono na 20 punktów (ocena maksymalna). Eliminacje ustne odbywały się w 3 podkomisjach. Poziom odpowiedzi ustnych w pełni satysfakcjonował członków jury.

Na podstawie łącznej oceny pracy pisemnej i odpowiedzi ustnej jury wyłoniło 18 laureatów III Olimpiady Filozoficznej. Są to następujący uczniowie (w nawiasie ilość uzyskanych punktów na 60 możliwych): Mariusz Wiechecki z II LO w Legnicy (59 pkt.), Weronika Tomczyk Zespołu Szkół Ogólnokształcących w Tczewie (58 pkt.), Anna Frątczak z IV LO w Łodzi (58 pkt.), Jan Wasiewicz z LO w Pleszewie (57 pkt.), Grzegorz Senczek z LO im. M. Kopernika w Katowicach (56 pkt.), Ewa Chmielewska z LO im. J. Bażyńskiego w Ostródzie (55 pkt.), Jakub Trawkowski z Centrum Kształcenia Ustawicznego w Warszawie (55 pkt.), Piotr Szymczak z IX LO w Warszawie (54, 5 pkt.), Mirosław Kasprzak Zespołu Szkół Pedagogicznych i Technicznych w Lublinie (54 pkt.), Rafał Krenz z Zespołu Szkół Chemicznych w Lublinie (54 pkt.), Sylwia Panek z LO w Ostrzeszowie, woj. kaliskie (54 pkt.), Izabella Trojanowska z LO w Malborku (54 pkt.), Adam Chlebusek z LO im H. Sucharskiego w Myszkowie, woj. częstochowskie (53 pkt.), Maciej Gorg z LO im. M. Kopernika w Cieszynie (53 pkt.), Bogna Pawłowska z II LO im. Ziemi Kujawskiej we Włocławku (52 pkt.), Magdalena Szarafin z II LO im. J. Zamojskiego w Lublinie (51 pkt.), Renata Kalbara z LO w Mińsku Mazowieckim, woj. siedleckie (51 pkt.) i Marcin Ramocki z II LO im. Jana III Sobieskiego w Krakowie (50, 5 pkt.).

Szesnastu uczestników eliminacji ustnych uzyskało tytuły finalistów III Olimpiady Filozoficznej. Na podstawie zarządzeń rektorów w sprawie przyjęć na I rok studiów laureaci olimpiad mają na ogół wolny wstęp na dowolny kierunek studiów, finaliści zaś przyjmowani są bez egzaminu na kierunek związany merytorycznie z treścią danej olimpiady.

Wszyscy uczestnicy eliminacji centralnych otrzymali, już tradycyjnie, nagrody książkowe. Były też nagrody pieniężne i rzeczowe, ufundowane przez ZG PTF, Fundację Klubu Rzymskiego, Fundację na rzecz Interdyscyplinarnych Badań nad Komunikowaniem, Fundację „Innowacja” i Porozumienie Centrum z warszawskiej dzielnicy Praga-Południe. Jury wystąpiło także do Krajowego Funduszu na rzecz Dzieci z wnioskiem o przyznanie stypendiów w zakresie uzdolnień poznawczych najmłodszym laureatom OF (Rafałowi Krenzowi z Lublina, Weronice Tomczyk z Tczewa i Jakubowi Trawkowskiemu z Warszawy).

Doświadczenia z tegorocznej Olimpiady zostały już częściowo wykorzystane w przygotowaniach jej IV edycji. Korekty programowe polegają m. in. na wzbogaceniu obowiązujących zagadnień z historii filozofii, podwyższeniu „poprzeczki” wymagań przy jednoczesnym jej zróżnicowaniu na etapie okręgowym i centralnym (finalistów centralnych obowiązuje znajomość 30 zagadnień) oraz wzbogaceniu wskazówek bibliograficznych. Już w połowie czerwca do wielu szkół dotarły ulotki informacyjne z listą tematów prac pisemnych i wskazówkami bibliograficznymi etapu szkolnego IV Olimpiady Filozoficznej. Uczniowie mogą wybrać i opracować jeden z następujących tematów:

1. Człowiek oświecony — historyczne modele i współczesne znaczenie tego pojęcia.

2. Zinterpretuj wypowiedź jednego z bohaterów powieści Fiodora Dostojewskiego: “Jeśli nic ma Boga, to wszystko można”.

3. Czy rozwój nauki i techniki przyczynia się do szczęścia ludzkości?

4. Czy to, co prawnie dozwolone, jest zawsze słuszne moralnie?

5. Napisz esej lub recenzję na temat wybranej książki filozoficznej.

6. Jakie wartości oferuje filozofia Wschodu współczesnej cywilizacji europejskiej?

7. Czy nasz świat jest “najlepszym z możliwych”?

8. Na czym polega odpowiedzialność człowieka za środowisko, w którym żyje?

9. Porównaj idee wolności, równości i sprawiedliwości w wybranych doktrynach społecznych.

10. Czy piękno jest wartością w sztuce współczesnej? Uzasadnij swoją wypowiedź analizując dzieło (dzieła) muzyczne, plastyczne, teatralne lub filmowe.

11. Omów postawy i ideały dzisiejszej młodzieży wyrażone w wybranych przez siebie piosenkach.

12. Poznanie naukowe a poznanie potoczne.

13. Filozoficzne konsekwencje współczesnej fizyki.

Wydaje się, że z tej bogatej panoramy problemów każdy będzie mógł wybrać to, co u progu edukacji filozoficznej umożliwi rozbudowanie dalszych dociekań i pozwoli poznać smak samodzielnego studiowania tego przedmiotu, który w ostatnich latach został niemal całkowicie wyeliminowany z programów szkół średnich.